

Biedrību tiesības veikt saimniecisko darbību 1/48/23

Zvērināta advokāte, PwC Legal
Natalja Puriņa

Laiku pa laikam administratīvajās tiesās izskata strīdus starp VID un biedrībām, kas skar vai nu pienākumu maksāt nodokli, jo atklājas, ka biedrības dibināšanas atklāts vai slēpts mērķis ir peļņas vai kapitāla pieauguma gūšana tās biedriem, vai arī pārkāpumus, kas ļauj VID atņemt biedrībai sabiedriskā labuma organizācijas statusu. Abos gadījumos strīda ābols ir papildus pamatdarbībai veiktā saimnieciskā darbība, kuru VID novērtē atšķirīgi un saskata neatbilstību normatīvā regulējuma prasībām.

Biedrības

Biedrība ir brīvprātīga personu apvienība, kas nodibināta, lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, kam nav peļņas gūšanas rakstura. Tātad biedrība savā būtībā ir bezpeļņas organizācija. Vienlaikus biedrība ir tiesīga papilddarbības veidā veikt saimniecisko darbību, kas saistīta ar sava īpašuma uzturēšanu vai izmantošanu, kā arī veikt citu saimniecisko darbību, lai sasniegtu savus mērķus. Normatīvais regulējums kopumā izvirza šādus nosacījumus biedrības saimnieciskās darbības veikšanai:

1. Peļņas vai kapitāla pieauguma gūšana nedrīkst būt biedrības galvenais mērķis, un saimnieciskā darbība ir īstenojama tikai papilddarbības veidā.

Jebkura veicamā saimnieciskā darbība nevar kļūt par biedrības pamatdarbību. Tas ir pamats konstatēt, ka biedrības faktiskais un vienīgais pastāvēšanas mērķis ir nevis statūtos norādīto mērķu sasniegšana, bet peļņas gūšana no biedrības ienākumiem. Piemēram, kādā lietā tiesa piekrita, ka aizdevumu izsniegšana faktiski ir vienīgā darbība, ko biedrība veikusi.

1. Saņemtie ienākumi ir izmantojami tikai un vienīgi statūtos noteiktā mērķa sasniegšanai.

Svarīgs pārbaudes posms ir arī rīcība ar iegūto peļņu. Ja peļņa izmantota likumā neatļautā veidā, tas ir, nav novirzīta biedrības mērķa sasniegšanai, tad biedrība nevar pretendēt uz nodokļu atbrīvojumu.

1. Gūto peļņu nedrīkst sadalīt starp biedrības biedriem.

Savā aktuālajā praksē tiesa ir lēmusi par jautājumu, vai pakalpojumu sniegšana par maksu (konkrētajā gadījumā – mācību organizēšana) ir atzīstama par biedrības pamatdarbību ar peļņas gūšanas raksturu. Izvērtējot biedrības grāmatvedības dokumentāciju, VID bija konstatējis, ka biedrības ieņēmumus veido maksa par izglītības programmu un atkārtotu eksāmenu kārtošanu, savukārt lielāko daļu no izdevumiem veido darba algas, nodokļi no tām un veselības apdrošināšana. No tā VID secinājis, ka ir pārkāpts Biedrību un nodibinājumu likuma 2. un 7. pants. Vienlaikus VID nav apšaubījis, ka biedrība, organizējot mācības un seminārus jomas speciālistiem, darbojas kopēja sabiedrības labuma interesēs un atbilstoši statūtos noteiktajam mērķim.

Tiesa nesaskatīja pārkāpumus biedrības darbībā un atcēla VID lēmumu. Pirmkārt, tiesa apšaubīja VID uzskatu, ka biedrību pamatdarbības galvenajam finansēšanas avotam jābūt ziedojumiem, dāvinājumiem,

dotācijām un biedru naudai. Tiesa secināja – tas, ka biedrības ienākumus lielākoties veido tās iekasētā maksa par mācībām, pats par sevi nenonāk pretrunā ar Biedrību un nodibinājumu likuma 7. pantā noteikto. Otrkārt, likums neliedz sabiedriskā labuma organizācijai algot darbiniekus, kā arī darbinieku algošanas fakts neļauj secināt, ka biedrības darbības vairs nav vērstas uz sabiedriskā labuma mērķiem, jo, iespējams, tās var nodrošināt tikai caur darbiniekiem. Savukārt apstākļos, kad mācību organizēšanas rezultātā gūto ienākumu aprīte notiek tādējādi, ka tie atkal no jauna tiek ieguldīti mācību organizēšanā, nav pamata runāt par tādu pamatdarbību, kas nav vērsta uz statūtos noteiktā mērķa (bez peļņas gūšanas rakstura) īstenošanu. Treškārt, biedrība ir veikusi arī virkni citu darbību, piemēram, regulāri saskaņojusi citu personu organizēto mācību programmas, izdevusi dažādas rokasgrāmatas un izsniegusi tās arī bez atlīdzības, nodrošinājusi vienas grāmatas bezmaksas lejupielādēšanas iespēju, kā arī nodrošina darbu pie jaunas grāmatas izstrādes un sagatavošanas izdošanai, kā arī sadarbojas ar citām nozares organizācijām. Kaut arī šo darbību īpatsvars nav bijis lielāks salīdzinājumā ar mācību organizēšanu, pareizi izvērtējot mācību organizēšanas veidu un mērķi kopsakarā ar biedrības statūtos noteiktajiem mērķiem, nav pamata secināt, ka tās pamatdarbībai ir peļņas gūšanas nolūks.